

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY TA'LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI
FARG'ONA DAVLAT UNIVERSITETI

**FarDU
ILMIY
XABARLAR-**

1995-yildan nashr etiladi
Yilda 6 marta chiqadi

2-2023

**НАУЧНЫЙ
ВЕСТНИК.
ФерГУ**

Издаётся с 1995 года
Выходит 6 раз в год

X.X.Abduraxmonov	
Yengil atletika mashqlari yordamida maktab o'quvchilarining jismoniy rivojlanish ko'rsatkichlarini oshirish	199
B.B.Umarov	
Abu Bakr narshaxiy asarida Buxoro shahri tavsifi.....	203
R.Mardonov	
G'arb va sharq falsafasining pedagogik asoslari: tahlil va muhokama	207
X.O'.Samatov	
Tasavvufda tariqat a'zolarining jamoadan alohidalanishi	210
Z.A.Boboyeva	
Yangi O'zbekistonda yoshlarning ma'naviy-axloqiy madaniyatini shakllantirish usullari.....	217
G.U.Radjabova	
Ta'lim tizimi va ta'lim xizmatlari bozorini rivojlantirish masalalari	220
N.N.Bobojonov	
Talaba yoshlarda milliy armiyaga sadoqat tuyg'usini shakllantirishning pedagogik xususiyatlari	226
E.S.Yuldashyev	
Bo'lajak o'qituvchilarda suggestiv qobiliyatlarni rivojlantirish modeli	231
N.V.Karimova	
Farg'ona vodiysi antik davr shahar topografiyasini o'rganilishiga oid.....	236
A.M.Toshpo'latov	
Yoshlarni harbiy xizmatga jismonan chidamlilik ruhida tarbiyalash metodikasi.	241
I.A.Maxmudova	
Talabalarining kreativ kompetensiyasini rivojlantirish dolzarb masala sifatida	247
A.N.Qosimov	
Umumiy o'rta maktab o'quvchilari harakat faolligi va jismoniy tarbiyaga qizishini o'rganish	250
F.Sharipova	
Birinchi bosqich talabalariga klinik lug'atni o'rgatish	255
G.Ulug'bekova, Sh.Adhamov	
7-12 yoshdagi bolalarda yuzning fizionomik balandligi o'sish dinamikasi	260
Z.Hamrayeva	
Qisqa masofalarga yugurishda qizlarda tezlik va quvvat fazilatlarini rivojlantirish metodikalari	263
U.Jabborov	
11-12 yoshli o'g'il bolalar o'rtasida voleybol o'ynashning texnikaviy usullari	269
M.Kataeva	
Ta'lim jarayonida mobil ta'limning o'rni va ahamiyati	275
O.Yadgarova	
Shaxsni o'rganishda projektiv metodikalarning diagnostik imkoniyatlari	279
I.Imomov	
Zamonaviy yondashuvlar asosida oliy ta'lim jarayonida yuzaga keladigan nizolarni pedagogik tashxis etish	283
M.Babakulova, M.Radjabova	
Interfaol ta'lim texnologiyalari yordamida xitoy tilini o'rganish ko'nikmalarini oshirish	288
X.Tojiyev	
Bo'lajak harbiy ta'lim o'qituvchilarining kasbiy tayyorgarligini rivojlantirishning texnologik - pedagogik shart-sharoitlari	292
D.Buranova	
Tibbiyot uchun kommunikativ ingliz tili o'qitishning samarali metodi sifatida	300
D.Yo'ldosheva	
Akmeologik yondashuv asosida bo'lajak o'qituvchilarning kreativ kompetentligini rivojlantirishning zamonaviy pedagogik usullari	303
G.Abdullayeva	
Psixologiya – chet tillarini o'rganishning asosiy jihati	308

AKMEOLOGIK YONDASHUV ASOSIDA BO'LAJAK O'QITUVCHILARNING KREATIV KOMPETENTLIGINI RIVOJLANTIRISHNING ZAMONAVIY PEDAGOGIK USULLARI**СОВРЕМЕННЫЕ ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ МЕТОДЫ РАЗВИТИЯ ТВОРЧЕСКОЙ КОМПЕТЕНЦИИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ НА ОСНОВЕ АКМЕОЛОГИЧЕСКОГО ПОДХОДА****MODERN PEDAGOGICAL METHODS OF DEVELOPING CREATIVE COMPETENCE OF FUTURE TEACHERS ON THE BASIS OF ACMEOLOGICAL APPROACH****Yo'ldosheva Dilfuza Alisher qizi¹****¹Yo'ldosheva Dilfuza Alisher qizi**

– Farg'ona davlat universiteti tayanch doktoranti.

Annotatsiya

Ushbu maqolada bo'lajak o'qituvchilarning akmeologik yondashuv asosida kreativ kompetentligini rivojlantirishning maqsadi, imkoniyatlari, pedagogik shartlari va omillari ko'rib chiqilgan. Akmeologik yondashuv asosida bo'lajak o'qituvchilarni kreativ kompetentligini rivojlantirishning pedagogik modeli va uni amalga oshirishning zamonaviy usullari yoritib berilgan.

Аннотация

В данной статье рассматриваются цель, возможности, педагогические условия и факторы развития творческой компетентности будущих учителей на основе акмеологического подхода. На основе акмеологического подхода выделены педагогическая модель развития творческой компетентности будущих учителей и современные методы ее реализации.

Annotation

This article examines the purpose, possibilities, pedagogical conditions and factors of developing the creative competence of future teachers based on the acmeological approach. Based on the acmeological approach, the pedagogical model of developing the creative competence of future teachers and the modern methods of its implementation are highlighted.

Kalit so'zlar: akmeologik yondashuv, kreativ kompetentlik, pedagogik model, pedagogik usullar, o'zini-o'zi tarbiyalab rivojlantirish dasturi.

Ключевые слова: акмеологический подход, творческая компетентность, педагогическая модель, педагогические методы, программа самовоспитания и развития.

Key words: acmeological approach, creative competence, pedagogical model, pedagogical methods, self-education and development program.

KIRISH

Oliy ta'lim muassasalari va ulardagi o'quv-tarbiya jarayonini modernizatsiyalash, pedagog mutaxassislar tayyorlash tizimi sifat-monitoringini oshirish, bo'lajak o'qituvchilarni zamonaviy kasbiy bilim, ko'nikma va malakalar bilan qurollantirish, ularda kasbiy faoliyatga nisbatan akmeologik motivatsiyani shakllantirish pedagog mutaxassislarning kreativ kompetentligini rivojlantirish jarayonidagi muhim vazifalardan sanaladi[1].

Bunday rivojlanish jarayoni birinchi navbatda faoliyatli yondashuv konsepsiyasi talablari asosida tashkil etiladi. Bu o'z navbatida ijodkor, mustaqil fikrlovchi, hayotiy vaziyatlarni qat'iy yondashuv asosida hal eta oladigan, kasbiy kompetensiyalarni chuqur egallagan mutaxassislarni taqozo qilmoqda. Bunday pedagogik jarayonni tashkil qilishga asos bo'ladigan o'quv dasturlari akmeologik yondashuv prinsipi asosida yaratilishi lozim.

Birinchi marta "akmeologiya" tushunchasi 1928-yilda N.A.Ribnikov tomonidan rivojlanish psixologiyasining maxsus bo'limi-yetuklik yoki balog'at psixologiyasini belgilash uchun kiritilgan.

Bugungi kunda pedagogik akmeologiyaning vazifalari sifatida quyidagilarni ta'kidlash mumkin:

- pedagogning insonparvarlik yondashuvi asosida alohida o'quv fanlari orqali talabalar shaxsini rivojlantirishga, kasbiy mahorat cho'qqilariga erishishga, shuningdek bo'lajak o'qituvchilarni pedagogik faoliyatning keyingi bosqichlariga tayyorlashda ularning motivlari, qadriyat yo'nalishlari, maqsadlarini hisobga olgan holda o'z faoliyatining usul va vositalarini tanlashiga yordam beradi;

- pedagog shaxsi va faoliyatining darajalari va bosqichlarini, bir professionallik darajasidan ikkinchisiga o'tishning akmeologik texnologiyalarini ochib beradi;
- shaxsiy va kasbiy rivojlanish va o'sish trayektoriyasini (akmeogramma) pedagog tomonidan individual ravishda tanlagan kasbiy mahoratga erishish yo'llari, shuningdek, pedagog shaxsiyatining kasbiy deformatsiyasini (emotsional "yonish" va charchoq va boshqalar) bartaraf etish usullarini belgilaydi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODLAR

Akmeologik yondashuvning nazariy va uslubiy asoslarini yaratishda A.A.Bodalev, A.A.Derkach, N.V.Kuzmina, V.N.Maksimova, A.A.Rean, B.G.Ananev, V.N.Tarasova, S.N.Tolstov, N.V.Kuxarev, G.I.Xozainov, O.S.Anisimov kabi olimlarning hissasi kattadir. Akmeologik yondashuvning umumiy uslubiy tamoyillari orasida olimlar (determinizm tamoyili, rivojlanish tamoyili, insonparvarlik tamoyili), maxsus metodologik tamoyillar (subyekt faoliyati tamoyili, hayot faoliyati tamoyili, potentsialni aktuallikka o'tkazish tamoyili, modellashtirish tamoyili, optimallik tamoyili, operatsion-texnologik tamoyili, qayta aloqa tamoyili) ni ajratadilar[2].

Ta'lim sohasida akmeologik yondashuvni qo'llashning asosiy maqsadi - pedagogning shaxsiy va kasbiy rivojlanishining hozirgi darajasini yuqori, optimal darajaga ko'tarishdan iborat. "Ideal-mukammallik" sari bo'lgan bu yo'l doimiy harakat jarayonida pedagog rivojlanishining real xususiyatlarini takomillashtirishning optimal modeliga tayangan holda amalga oshiriladi. Pedagog rivojlanishning reproduktiv usullari o'rtasida tanlov qilish orqali nafaqat o'zini anglaydi, balki u o'zini sifat jihatidan o'zgartiradi, psixologik to'siqlarni yengadi, hayotiy maqsadlarini qayta ko'rib chiqadi, akmeologik jihatdan muhim fazilatlarni rivojlantirish imkoniyatlarini izlaydi, shaxsiy va kasbiy rivojlanishning o'ziga xos trayektoriyasini belgilaydi[3].

Bo'lajak o'qituvchilarni yuqori malakali va raqobatbardosh pedagog kadrlar tayyorlash sifatida tayyorlashda akmeologik yondashuvning ta'lim imkoniyatlari quyidagilarda ifodalanadi:

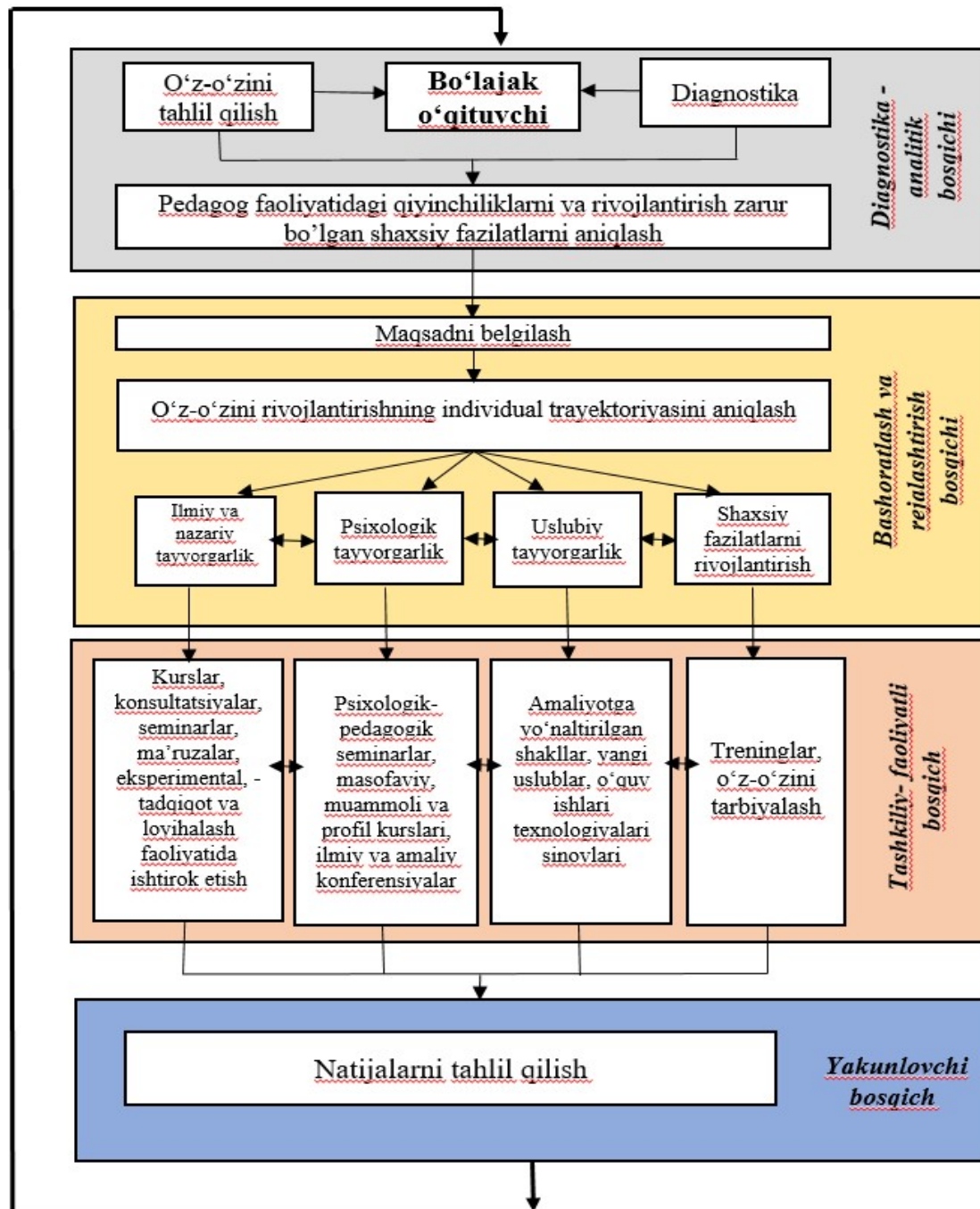
- bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy tayyorgarligi mazmunini akmeologik bilimlar bilan boyitishda;
 - akmeologik usullar va texnologiyalardan foydalanish imkoniyatida;
 - yetuklik darajasi nuqtaiy nazaridan zamonaviy talaba dunyosining "professional" qiyofasini yaratishga imkon beradigan shaxsning kasbiy mahoratining xususiyatlari va bo'lajak o'qituvchi faoliyati o'rtasidagi bog'liqlikni tahlil qilishda;
 - akmeologik tahlilni qo'llashda professionallikka erishishga yordam beradigan yoki unga to'sqinlik qiladigan qonuniyatlar, mexanizmlar, shartlar va omillarni izlashni o'z ichiga oladi va ular asosida shaxsni rivojlantirish yo'llari va usullari va uning professionalligi tanlangan prognozlar tuziladi;
 - oliy pedagogik ta'lim sharoitida shaxsning erishilgan shaxsiy va kasbiy rivojlanishi darajasini aniqlash imkonini beradigan tashkiliy-metodik ta'minotga asoslangan umumiy xususiyatlarni tuzishda;
 - pedagogik kasbiy mahorat cho'qqilariga erishishga qaratilgan izchil samarali shaxsiy va kasbiy rivojlanishni loyihalash, shuningdek, amalga oshirishga tayyorlik hamda qobiliyatni shakllantirishda;
 - bo'lajak o'qituvchilarning akmeologik ta'lim darajasini oshirishda, bu ularga mustaqil kasbiy va pedagogik faoliyatda doimiy akmeologik rivojlanishni amalga oshirishga imkon beradi (akmeologik savodxonlikdan akmeologik kompetensiyaga va refleksli boshqaruv tipidagi akmeologik madaniyatga erishishgacha)[4].
- Bo'lajak o'qituvchilarning akmeologik yondashuv asosida kreativ kompetentligini rivojlantirishning muhim shartlari:
- rivojlanish uchun zarur resurs imkoniyatlarini ta'minlash, ta'lim muassasasida akmeologik muhitni yaratish. Akmeologik muhit - bu samarali shaxsiy va kasbiy rivojlanish jarayonlarini rag'batlantiradigan muassasa yoki tashkilotdagi professional muhit hisoblanadi. Akmeologik muhitning parametr-o'lchovlari - yuqori shaxsiy va kasbiy standartlar, samarali shaxsiy va kasbiy rivojlanish uchun teng sharoit va imkoniyatlar yaratish, bunday rivojlanishni bo'lajak o'qituvchilar o'rtasida akmeologik motivatsiyani rag'batlantirish va jamoada qulay ijobiy psixologik muhit yaratish;
 - ta'lim sohasida kasbiy mahoratga bo'lgan ehtiyojni shakllantirish;
 - pedagogik kasbining jozibali imidjining ijtimoiy nufuzini oshirish;
 - shaxsning subektivlik darajasini oshirish[5].

NATIJALAR VA MUHOKAMA

Bo'lajak o'qituvchilarni akmeologik yondashuv asosida kreativ kompetentligini rivojlantirishning muhim omillari kasbiy qiyinchiliklarni bartaraf etish, psixologik to'siqlar va cheklovlar ta'sirini qoplash imkonini beruvchi ko'nikmalardir.

Yuqoridagi nazariy-metodologik yondashuvlardan kelib chiqib tadqiqot ishi konsepsiyasini amalga oshirishning pedagogik modeli ishlab chiqildi (1-rasm).

1-rasm.

Akmeologik yondashuv asosida bo'lajak o'qituvchilarni kreativ kompetentligini rivojlantirishning pedagogik modeli

Ushbu model akmeologik yondashuv asosida oliy o'quv yurti talabalarining kreativ kompetentligini rivojlantirishni nazarda tutadi.

Ushbu modelda akmeologik yondashuv asosida bo'lajak o'qituvchilarni kreativ kompetentligini rivojlantirishning tuzilishi, xususiyatlari, o'z-o'zini rivojlantirish trayektoriyasi va

olingan natijalar tahlili o'zaro bog'liqlikda ifodalangan. Modelni amalga oshirish mexanizmi sifatida "Akmeologik yondashuv asosida o'z-o'zini kreativ rivojlantirish" dasturi ishlab chiqildi.

"Akmeologik yondashuv asosida o'z-o'zini kreativ rivojlantirish" dasturi

Maqsad:

- Akmeologik yondashuv asosida kreativ kompetentlik darajasi rivojlantirish;
- Akmeologik yondashuv asosida pedagogik faoliyatini takomillashtirish;
- kasbiy bilim va ko'nikmalarni rivojlantirish, integratsiyalash va pedagogik faoliyatda qo'llash kompetentligini shakllantirish;
- o'qituvchining ichki dunyosini o'zgartirish.

Vazifalar:

1. Kreativ kompetentlik darajasi va o'qituvchining shaxsiy fazilatlarini rivojlanganligini diagnostika qilish.
2. Amaldagi o'qitish texnologiyalar va kreativlikni rivojlantiruvchi eng samarali texnologiyalarni o'zaro taqqoslash hamda intensiv usul va texnologiyalarni qo'llash ko'nikmalarini rivojlantirish.
3. Professional o'zini-o'zi rivojlantirish dasturlari, modellarni loyihalash bo'yicha ko'rsatmalarni o'rganish. Ushbu mavzu bo'yicha ishlaydigan o'qituvchilar bilan o'zaro aloqalarni kengaytirish.
4. Muammo bo'yicha ishning asosiy bosqichlarini, yo'nalishlarini, shakllarini aniqlash.
5. O'z-o'zini rivojlantirish dasturini amalga oshirish, tajribani umumlashtirish.
6. Kasbiy jarayon samaradorligini mustaqil kuzatib borish, o'z-o'zini nazorat qilish.
7. Ijtimoiy tarmoqlarda o'qituvchining portfeli va o'z pedagogik faoliyatini yorituvchi telegram kanalini yaratish.

Kutilayotgan natija:

1. Kreativ kompetentlik darajasini oshirish;
2. Pedagogik faoliyatida innovatsion pedagogik texnologiya elementlarning kiritilishi.
3. O'z-o'zini rivojlantirish dasturi asosida o'z faoliyatini mustaqil tahlil qilib borish.
4. Pedagogik faoliyatini ommalashtiruvchi telegram kanali va elektron saytni yaratish hamda takomillashtirish. Ushbu kanal orqali o'z portfoliosi, o'quv va metodik materiallar, master-klasslar va onlayn seminar-treninglar vositasida tajriba almashish.

ISH BOSQICHLARI

1-jadval

№	Bosqichlar	Vazifalar	Faoliyat yo'nalishlari	Amalga oshiriladigan vaqt
1.	Diagnostika - analitik bosqichi	1. Shaxsiy va kasbiy mahoratni oshirish. 2. Tahlil qilish qobiliyatlarini rivojlantirish.	1. Muammo bo'yicha adabiyotni o'rganish. 2. Diagnostika qilish usulini izlash va tanlash.	Sentabr-dekabr 2020-yil
2.	Bashoratlash va rejalashtirish bosqichi	1. O'z-o'zini kreativ rivojlantirishning maqsadi, mazmuni, usul va vositalarini aniqlash. 2. Shaxsiy rivojlanish yo'lini rejalashtirish. 3. Ishlarni rejalashtirish.	1. O'z-o'zini kreativ rivojlantirishning samarali shakl, usul va vositalarini tanlash. 2. Qo'yilgan vazifalarning ketma-ketligi va amalga oshirish muddatini belgilash. 3. Telegram kanalini va o'qituvchining elektron portfoliosini yaratish.	Yanvar - may 2021-yil
3.	Tashkiliy- faoliyatli bosqich	1. O'z-o'zini kreativ rivojlantirish bo'yicha shaxsiy loyiha ishlab chiqish.	1. Individual rivojlanish trayektoriyasini bo'lajak o'qituvchining o'z-o'zini rivojlantirish faoliyatiga jalb qilinishi orqali amalga oshirish.	Sentabr-Dekabr 2021-yil

			2.Kerakli dasturlarni yaratish.	
4.	Yakunlovchi bosqich	1. O'z-o'zini kreativ rivojlantirish jarayonning tashkiliy va mazmunli faoliyat samaradorligini aniqlash. 2. Erishilgan kreativ rivojlanish darajasini tahlil qilish va baholash, ularni qo'yilgan maqsad va vazifalar bilan taqqoslash. 3. Kreativ rivojlanish darajasini yanada oshirish bo'yicha qarorlar qabul qilish.	1. Yakuniy diagnostika. 2. Pedagogik telegram kanali va ijtimoiy tarmoqlarda elektron portfolio yaratish.	Yanvar-iyun 2022-yil

Bo'lajak o'qituvchilarning kreativ kompetentlik darajasini aniqlash uchun o'tkazilgan tajriba-sinov ishlarining dastlabki (ta'kidlovchi) bosqichi tasdiqlangan dastur asosida tashkil etilib, kuzatish, suhbat, anketa so'rovlari kabi metodlardan foydalanildi. Tajriba-sinov ishlari davomida dastlab akmeologik yondashuv asosida bo'lajak o'qituvchilarning kreativ kompetentligini rivojlanganlik darajasi tahlil qilindi va maxsus metodikalar yordamida baholandi[6].

Tajriba obyekti sifatida akmeologik yondashuv asosida bo'lajak o'qituvchilarning kreativ kompetentligini rivojlantirish jarayoni tanlab olinib, tanlab olingan tajriba-sinov obyektlarida jami 281 nafar pedagogika-psixologiya yo'nalishi 3-4 kurs (Qo'qon davlat pedagogika instituti 97 nafar, Farg'ona davlat universiteti 95 nafar, Namangan davlat universiteti 92 nafar) talabalari respondent sifatida ishtirok etdi.

XULOSA

Xulosa qilib ta'kidlash mumkinki, amalga oshirilgan tadqiqot natijasida bo'lajak o'qituvchilarning kreativ kompetentligini rivojlantirishga yo'naltirilgan pedagogik model, uni amaliyotga joriy etishga qaratilgan ilmiy-metodik tavsiyalarning samaradorligi aniqlandi va mazkur pedagogik modelni takomillashtirish yo'llari ko'rsatildi.

Yuqoridagi xulosalar asosida quyidagi maqsadli tavsiyalarni beramiz:

- Oliy ta'lim muassasalarida ta'limni tashkil etishning mavjud shakllari bo'lgan ma'ruza, amaliy, seminar va laboratoriya mashg'ulotlari, mustaqil vazifalarning mazmuniga zamonaviy pedagogik texnologiyalarni kengroq kiritish;

- Ma'ruza darslarining muammoli muloqot ta'lim shaklida, seminar darslarni kreativ tafakkurni va amaliy mashg'ulotlarda tadqiqotchilik ko'nikmalarini shakllantirishga qaratilgan bo'lishligi maqsadga muvofiq deb hisoblaymiz;

- Mustaqil ishlarni tashkil etishda individuallikka ahamiyat qaratish va kreativ kompetentlikni rivojlantirishga qaratilgan topshiriqlarni oflayn va onlayn amalga oshirish;

- Talabalarni individual rivojlanish trayektoriyasini shakllantirishda tyutorlar va professor-o'qituvchilarni ta'lim sifatidagi ma'suliyatini oshirish.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "O'zbekiston Respublikasi oliy ta'lim tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi farmoni [PF-5847 08.10.2019](#). Manba: [www.gov.uz](#)

2. Д.М.Кошман Научно-методические основы акмеологической компетентности будущего учителя: практическое руководство; М-во образования Республики Беларусь, Гомельский гос. ун-т им. Ф.Скорины. – Гомель : ГГУ им. Ф.Скорины, 2017.

3. Orinova, N. M. (2021). BO 'LAJAK O 'QITUVCHILARNI KREATIVLIK KOMPETENTLIGINI RIVOJLANTIRISHNING PEDAGOGIK SHART-SHAROITLARI. *Academic research in educational sciences*, 2(9), 394-399.

4. Арипджанова А. Таълимни ахборотлаштириш шароитида олий таълим муассасалари педагогларининг креатив салохиятини ривожлантириш: пед. фанл. бўйича фалсафа доктори (PhD). ... дис. автореф. – Т.: 2017.

5. O'rinova, N. M., & Yo'ldosheva, D. A. Q. (2022). OLIY O 'QUV YURTI TALABALARIDA KREATIV KOMPETENTLIKNI RIVOJLANTIRISHDA FAOL TA'LIM TEXNOLOGIYALARIDAN FOYDALANISHNING MAZMUNI VA SAMARALI YO'LLARI. *Academic research in educational sciences*, 3(1), 97-105.

6. Yo'ldosheva, D. A. (2022, August). TALABALARDA KREATIVLIK SIFATLARINI SHAKLLANTIRISH MASALASI TA'LIM TIZIMIDA SAMARADORLIKKA ERISHISHNING KAFOLATI. In *International journal of conference series on education and social sciences (Online)* (Vol. 2, No. 6).